

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України
29 березня 2012 року № 384

Форма № Н - 3.04

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра екології та неоекології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з навчальної роботи

“ _____ ” _____ 20__ року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Стратегічний екологічний менеджмент	
(шифр і назва навчальної дисципліни)	
напрямок підготовки	0708 «Екологія»
(шифр і назва напрямку підготовки)	
спеціальність	8.0708.01 «Екологія та охорона навколишнього середовища»
(шифр і назва спеціальності)	
спеціалізація	Екологічний менеджмент
(назва спеціалізації)	
факультет	Екологічний
(назва факультету)	

Харків – 2012 рік

Робоча програма Стратегічний екологічний менеджмент для студентів
(назва навчальної дисципліни)
за напрямом підготовки 0708 «Екологія», спеціальністю 8.0708.01 «Екологія та охорона навколишнього середовища» . 2012 р. - 14 с.

Розробник: старший викладач Кравченко Н.Б.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри екології та неоекології,

Протокол від. “29” серпня 2012 року № 1.

Завідувач кафедри екології та неоекології,

_____ п.п. _____ (Доц. Тітенко Г.В.)
(підпис) (прізвище та ініціали)
“ 29 ” серпня 2012 року

Схвалено методичною комісією вищого навчального закладу
за спеціальністю 8.0708.01 «Екологія та охорона навколишнього середовища»
(шифр, назва)

Протокол від. “ 29 ” серпня 2012 року № 1.

Голова _____ п.п. _____ (доц. Тітенко Г.В.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 0401 «Природничі науки» (шифр і назва)	Спеціалізація «Екологічний менеджмент та аудит»	
	Напрямок підготовки 0708 Екологія (шифр і назва)		
Модулів – 2	Спеціальність: 8.0708.01 «Екологія та охорона навколишнього середовища»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 4		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин - 144		9,10-й	12 -й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2, самостійної роботи студента – 2,6	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <u>магістр екології та охорони навколишнього середовища</u>	Лекції	
		29год.	14 год.
		Практичні, семінарські	
		29 год.	14 год.
		Лабораторні	
		- год.	год.
		Самостійна робота	
		86 год.	116 год.
Індивідуальні завдання: - год.			
Вид контролю: залік, екзамен			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 58/86,

для заочної форми навчання – 28/116.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Сучасне виробництво створює значне навантаження на навколишнє природне середовище, у зв'язку з чим помітно погіршуються умови життєдіяльності людства. Саме це обумовило необхідність створення на кожному сучасному підприємстві системи менеджменту, яка б була орієнтована не тільки на економічні цілі – отримання підприємством прибутку, але й на екологічні цілі людства.

З іншого боку, умови, в яких працюють українські підприємства, різко змінилися при переході від економіки розподільчої до ринкової. Тепер підприємствам необхідно не лише визначати асортимент продукції чи послуг, встановлювати на них ціни, шукати постачальників ресурсів, плідно працювати зі споживачами, задовольняючи їхні вимоги, а найголовніше – оцінювати та прогнозувати поведінку зовнішнього середовища та формувати довгострокові цілі та стратегії їх досягнення.

Реакцією на зміну умов функціонування підприємств є нова система управління, яка поєднує в собі відоме тактичне та оперативне управління та новий елемент – стратегічне управління. Стратегічний екологічний менеджмент розглядається як процес розробки та реалізації екологічної стратегії організації, діяльність якої відбувається у зовнішньому середовищі.

Мета дисципліни – формування у майбутніх фахівців теоретичних знань та практичних навичок, необхідних для роботи на екологічно орієнтованих підприємствах, що здійснюють стратегічне управління.

Завдання дисципліни – оволодіння теоретичними знаннями з питань стратегічного менеджменту підприємства, інструментарієм, методикою розроблення екологічних стратегій розвитку підприємства та набуття практичних вмінь і навичок щодо використання концепції екологічного стратегічного управління в діяльності підприємства.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен –

знати:

- сутність основних понять і категорій стратегічного екологічного управління;
- еволюцію стратегічного управління;
- зміст процесів та технології стратегічного управління;
- принципи та функції стратегічного екологічного управління;
- сутність та класифікації екологічних стратегій підприємства;
- процес стратегічного планування;
- процес формування стратегічних цілей;
- генерування стратегічних альтернатив;
- визначення стратегічної позиції підприємства;
- формування стратегічного потенціалу підприємства;

вміти:

- оцінювати зовнішнє оточення підприємства;
- організувати стратегічне планування на підприємстві;
- визначати стратегічні цілі підприємства;
- розробляти екологічні стратегії;
- формувати стратегічний план;
- оцінювати діючі стратегії;
- визначати конкурентний статус підприємства;
- складати програми стратегічних змін.

3. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1.

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи формування стратегічного екологічного менеджменту

Тема 1. Сутність та передумови формування стратегічного екологічного менеджменту

Концепція стратегічного екологічного менеджменту як діяльності та навчальної дисципліни: задачі та предмет вивчення. Стратегічний екологічний менеджмент в контексті еволюції поглядів на менеджмент підприємства. Характеристика передумов застосування стратегічного екологічного менеджменту на підприємствах України.

Тема 2. Стратегічний екологічний менеджмент у системі менеджменту організації

Наукові підходи до формування системи стратегічного менеджменту. Сучасні моделі стратегічного екологічного менеджменту. Етапи процесу стратегічного менеджменту та їх характеристика. Складові моделі стратегічного екологічного менеджменту: місія, цілі, аналіз зовнішньої середовища та внутрішнього потенціалу, стратегії підприємства.

Змістовий модуль 2. Діагностика зовнішнього середовища та потенціалу підприємства

Тема 3. Аналіз стратегічних факторів зовнішнього середовища підприємства

Необхідність аналізу стратегічних факторів діяльності підприємства. Процес формування об'єктів аналізу.

Діагностика зовнішнього середовища підприємства. Послідовність проведення діагностики зовнішнього середовища підприємства. Склад факторів зовнішнього середовища. Методи проведення діагностики стратегічних факторів

зовнішнього середовища. SWOT - аналіз, PEST - аналіз, «система раннього розпознавання», «кривая рассеивания».

Оцінка рівня нестабільності факторів зовнішнього середовища. Оцінка невизначеності зовнішнього середовища. Метод сценаріїв. Аналіз зовнішнього середовища як сфери конкуренції за допомогою моделі М.Портера. Модель аналізу привабливості галузі. Аналіз учасників галузевого ринку.

Тема 4. Оцінка стратегічних можливостей підприємства

Сутність структурованого стратегічного потенціалу підприємства. Склад стратегічних ресурсів підприємства та їх характеристика.

Оцінювання стратегічного потенціалу підприємства на основі функції бажаності.

Метод аналізу конкурентних переваг GAP, метод вивчення профілю об'єкту.

Модуль 2.

Змістовий модуль 3. Визначення цілей підприємства та формування «стратегічного набору» в системі стратегічного менеджменту

Тема 5. Постановка цілей в системі стратегічного екологічного менеджменту підприємства

Процес визначення цілей як функція менеджменту. Структуризація стратегічних цілей підприємства. Процес формування стильових та робочих цілей підприємства. Методи формування дерева цілей.

Оцінка результативності діяльності виробничих систем на основі встановлення пріоритетних стратегічних цілей.

Тема 6. Вибір і формування корпоративної стратегії

Класифікація стратегій підприємства. Екологічні стратегії. Активні та пасивні екологічні стратегії. Оцінка ступеню екологічності стратегії. Основні стратегії «зелених» фірм: стратегія достаточності, стратегія чистого виробництва, стратегія еко-ефективності, стратегія циркулярності, стратегія кооперації.

Екологічні стратегії «Pull», «Push». Розширена модель конкурентних стратегій фірми М.Портера.

Порядок вибору корпоративної стратегії. Рекомендації щодо вибору стратегії залежно від фази життєвого циклу продукту. Використання «спасе-методу» в стратегічному управлінні.

Змістовий модуль 4. Забезпечення реалізації стратегії у стратегічному менеджменті

Тема 7. Основи формування ресурсних стратегій діяльності підприємства

Основи формування продуктово-товарних стратегій. Методи формування продуктово-товарних стратегій підприємства. Процес формування ресурсної стратегії. Стратегія подолання ресурсних обмежень. Стратегія ресурсозбереження. Особливості стратегії формування запасів ресурсів.

Тема 8. Формування функціональних стратегій підприємства

Функціональні стратегії. Об'єкти та склад функціональних стратегій. Маркетингова стратегія, кадрова стратегія, інноваційна стратегія, фінансова та інвестиційна стратегія, виробнича стратегія.

Тема 9. Організація стратегічного планування на підприємстві

Завдання, які вирішуються при запровадженні системи стратегічного екологічного менеджменту. Зміст підготовчого етапу та методи його виконання. Зміст стратегічного плану підприємства. Інструменти реалізації стратегічного плану підприємства.

Тема 10. Реалізація стратегій у стратегічному менеджменті

Процес вибору організаційної структури управління.

Адаптація вибраного типу організаційної структури управління до стратегічного менеджменту.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1.												
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи формування стратегічного екологічного менеджменту												
Тема 1. Сутність та передумови формування стратегічного екологічного менеджменту	4	2				2	11	1				10
Тема 2. Стратегічний екологічний менеджмент в системі менеджменту організації	6	2				4	13	1				12
Разом за змістовим модулем 1	10	4				6	24	2	-			22
Змістовий модуль 2. Діагностика зовнішнього середовища та потенціалу підприємства												
Тема 3. Аналіз стратегічних факторів зовнішнього середовища підприємства	18	4	4			10	17	2	3			12
Тема 4. Оцінка стратегічних можливостей підприємства	16	2	4			10	17	2	3			12
Разом за змістовим модулем 2	34	6	8			20	34	4	6			24
Усього годин за модулем 1	44	10	8			26	58	6	6			46
Модуль 2.												
Змістовий модуль 3. Визначення цілей підприємства та формування «стратегічного набору» в системі стратегічного менеджменту												
Тема 5. Постановка цілей в системі стратегічного екологічного менеджменту	16	2	4			10	13	1				12

підприємства												
Тема 6. Вибір і формування корпоративної стратегії	22	6	6			10	15	1	2			12
Разом за змістовим модулем 3	38	8	10			20	28	2	2			24
Змістовий модуль 4. Забезпечення реалізації стратегії у стратегічному менеджменті												
Тема 7. Основи формування ресурсних стратегій діяльності підприємства	18	4	4			10	15	1	2			12
Тема 8. Формування функціональних стратегій підприємства	16	3	3			10	16	2	2			12
Тема 9. Організація стратегічного планування на підприємстві	16	2	4			10	16	2	2			12
Тема 10. Реалізація стратегій у стратегічному менеджменті	12	2				10	11	1				10
Разом за змістовим модулем 4	62	11	11			40	58	6	6			46
Усього годин за модулем 2	100	19	21			60	86	8	8			70
Усього годин	144	29	29			86	144	14	14			116

5. Темы практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Оцінка рівня нестабільності факторів зовнішнього середовища	2
2	Оцінка невизначеності зовнішнього середовища	2
3	Оцінка стратегічного потенціалу підприємства	4
4	Формування цілей підприємства та оцінка ефективності менеджменту	4
5	Вибір корпоративної стратегії підприємства	4
6	Розробка еко-стратегії на «Coca-cola»	2
7	Ресурсні стратегії	4
8	Функціональні екологічні стратегії: маркетингова, фінансова, інвестиційна, соціальна	3
9	Організація стратегічного планування на підприємстві	4
	Разом:	29

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Сутність та передумови формування стратегічного екологічного менеджменту	2
2	Тема 2. Стратегічний екологічний менеджмент в системі менеджменту організації	4
3	Тема 3. Аналіз стратегічних факторів зовнішнього середовища підприємства	10
4	Тема 4. Оцінка стратегічних можливостей підприємства	10
5	Тема 5. Постановка цілей в системі стратегічного екологічного менеджменту підприємства	10
6	Тема 6. Вибір і формування корпоративної стратегії	10
7	Тема 7. Основи формування ресурсних стратегій діяльності підприємства	10
8	Тема 8. Формування функціональних стратегій підприємства	10
9	Тема 9. Організація стратегічного планування на підприємстві	10
10	Тема 10. Реалізація стратегій у стратегічному менеджменті	10
	Разом:	86

7. Методи навчання

При формуванні у студентів теоретичних знань та практичних навичок під час вивчення курсу «Стратегічний екологічний менеджмент» використовуються традиційні навчальні технології – лекції, практичні заняття, самостійна робота студента.

Лекція використовується для викладання теоретичного матеріалу. Тематика лекцій визначається робочою програмою дисципліни.

На практичних заняттях студенти під керівництвом науково-педагогічного працівника закріплюють теоретичні положення навчальної дисципліни і набувають вмій та навичок їх практичного застосування шляхом виконання відповідно сформульованих завдань. Перелік тем практичних занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни.

Оцінки, одержані студентом за практичні заняття, враховуються при визначенні модульної та семестрової підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни.

Самостійна робота студента є основним засобом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Самостійна робота студента включає: опрацювання навчального матеріалу, виконання індивідуальних завдань, науково-дослідну роботу. Зміст самостійної роботи студента для конкретної дисципліни визначається робочою навчальною програмою.

Самостійна робота студента забезпечується: підручниками, навчальними посібниками, конспектом лекцій, електронними та іншими навчально-методичними матеріалами.

8. Розподіл балів, які отримують студенти

Для заліку

Поточне тестування та самостійна робота						Сума
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2		Змістовий модуль 3		100%
T1	T2	T3	T4	T5	T6	
2%	3%	1%	2%	2%	1%	
30%		30%		40%		

Для екзамену

Поточне тестування та самостійна робота				Підсумковий контроль (екзамен)	Сума
Змістовий модуль 4					40%
T7	T8	T9	T10		
15%	15%	15%	15%		

За виконання курсової роботи

Пояснювальна записка	Ілюстративна частина	Захист роботи	Сума
до 60%	до 20%	до 20%	100%

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

9. Методичне забезпечення

Навчально-методичний комплекс з дисципліни містить:

- Програму;
- робочу навчальну програму;
- конспект лекцій (в електронному виді);
- матеріали до практичних занять та самостійної роботи студентів;
- тестові завдання до модульних контролів;
- тестові завдання до підсумкового семестрового контролю;
- критерії оцінки успішності студентів.

10. Рекомендована література**Базова**

1. Ансофф И. Конкуренция: анализ, стратегия и практика. – М.: Центр экономики и маркетинга, 1996. – 208 с.
2. Екологічний менеджмент: Навчальний посібник / За ред.. В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк. – Київ, Центр навчальної літератури, 2004. – 516 с.
3. Екологічний менеджмент: Навчальний посібник / За ред. В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк. – К.: Знання, 2006. – 366 с.

4. Екологічний менеджмент і аудит: Навчальний посібник для вузів / Коллект. авторів Літвак С.М., Рижков С.С., Скороходов В.А., Биков І.Ю. – К.: Професіонал, 2005. – 104 с.
5. Екологічний менеджмент і аудит: Навчальний посібник для вузів / Коллект. авторів Літвак С.М., Рижков С.С., Скороходов В.А., Биков І.Ю., Гурець Н.В. – 2-е вид., доп. – К.: Професіонал, 2007. – 195 с.
6. Ігнат'єва І.А. Стратегічний менеджмент: Підручник. – К.: Каравела, 2008. – 480 с.
7. Кожушко Л.Ф. Екологічний менеджмент: підручник для вузів. – К.: Академія, 2007. – 430 с.
8. Пахомова Н., Рихтер К., Эндрес А. Экологический менеджмент. Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2003.- 544 с.
9. Шершньова З. Є., Оборська С.В. Стратегічне управління. – К.: КНЕУ, 1999. – 168 с.

Допоміжна

10. Пахомова Н., Рихтер К., Эндрес А. Экологический менеджмент. Практикум. – СПб.: Питер, 2004. – 352 с.
11. Тимофеева С.С. Экологический менеджмент / Серия «Учебники, учебные пособия». – Ростов н/Д.: «Феникс», 2004. – 352 с.
12. Яновська Е.С., Кузовенко В.А., Дяченко Н.М. Основи екологічного менеджменту та аудиту: Навчальний посібник – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 178 с.

11. Інформаційні ресурси

1. Статистична інформація <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Центральна наукова бібліотека ХНУ ім. В.Н.Каразіна. <http://www-library.univer.kharkov.ua/ukr/>
3. <http://www.management.ru>